



Luonnollisesti yhdessä

Ympäristökasvatusverkoston käsikirja

Mari Wikholm, Anja Räisänen, Timo Järvensivu ja Pauliina Helle

Valtakunnallinen Sillanrakentajat-hanke 2020-2021

Sisällysluettelo



3 Taustaa

- Alueelliset ympäristökasvatusverkostot Suomessa
- Sillanrakentajat-hanke ympäristökasvatusverkostojen tukena

6 Mitä on verkostoyhteistyö?

- Verkostotyön perusteet
- Hyvän verkostoyhteistyön check-list

14 Näin perustat uuden ympäristökasvatusverkoston

- Ympäristökasvatusverkoston toiminnan aloittaminen
- Ympäristökasvatusverkoston jäseniä
- Ensimmäiset tapaamiset

21 Hyvin toimiva ympäristökasvatusverkosto

- Sujuva verkoston toiminta
- Erilaisia verkostotapaamisia
- Onnistuneen verkostotapaamisen aakkoset
- Verkoston sisäinen ja ulkoinen viestintä
- Verkoston toiminnan seuranta ja kehittäminen

30 Haasteita ja ratkaisumahdollisuuksia

38 Lopuksi - Luonnollisesti yhdessä

40 Liitteet

- Liite 1: Sillanrakentajat-hankkeen yhteenveto
- Liite 2: Mallikutsu verkoston perustamistilaisuuteen
- Liite 3: Malli verkoston vuosikelloksi

Taustaa



Alueelliset ympäristökasvatusverkostot Suomessa



Keväällä 2021 Suomessa toimi 11 alueellista ympäristökasvatusverkostoa eri puolilla Suomea. Ympäristökasvatusverkostot kokoavat yhteen ympäristökasvatuksesta ja kestävästä kehityksestä kiinnostuneita eri alojen ammattilaisia.

Verkostojen toimintamuodot vaihtelevat. Monen alueellisen verkoston koollekutsujana toimii alueen ELY-keskus, toisaalla koordinoitivastuu kiertää verkoston toimijoiden kesken. Osa verkoston jäsenistä voi käyttää toimintaan työaikaansa, osa on mukana vapaaehtoisesti.

Alueellisten ympäristökasvatusverkostojen suosituimpia toimintamuotoja ovat verkostotapaamiset ja koulutukset. Näistä osallistujat saavat eväitä omaan työhönsä ja mahdollisuuden tehdä yhteistyötä muiden alueen ympäristökasvattajien kanssa. Yhdessä toimien voidaan myös edistää ympäristökasvatustyön näkyvyyttä ja vaikuttavuutta.

Alueellisten ympäristökasvatusverkostojen lisäksi Suomessa toimii useita valtakunnallisia ympäristökasvatusyhdistyksiä ja yhteistyöryhmiä, kuten Luonto- ja ympäristökoulujen verkosto, ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi ja ympäristökasvatustoimijoiden Pyöreän pöydän yhteistyöryhmä.

Sillanrakentajat-hanke ympäristökasvatusverkostojen tukena



Valtakunnallisen Sillanrakentajat-hankkeen (2020-2021) tavoitteena on ollut uusien alueellisten ympäristökasvatusverkostojen perustamisen tukeminen ja verkostojen toiminnan kehittäminen. Hankkeen aikana kartoitettiin olemassa olevien verkostojen kohtaamia haasteita ja kehitettiin menetelmiä toiminnan parantamiseen sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseen.

Tähän käsikirjaan on koottu Sillanrakentajat-hankkeen aikana toteutetun valtakunnallisen kyselyn ja webinaarien aineistoa sekä konkreettisia työkaluja niin alueellisen ympäristökasvatusverkoston perustamiseen kuin toiminnan kehittämiseenkin. Alueellisen ympäristökasvatusverkoston käsikirja on maksuton ja avoimesti ladattavissa ympäristöhallinnon verkkosivuilla.

Koordinaattorina Kuopion luonnontieteellinen museo

Hanketta koordinoi Kuopion luonnontieteellinen museo, ja hankekoordinaattorina toimi luontopedagogi Mari Wikholm. Suunnittelua ja koulutuksia toteuttivat verkostojohtamisen asiantuntijat Timo Järvensivu ja Pauliina Helle. Tärkeimpiä sidosryhmiä olivat alueelliset ympäristökasvatusverkostot ja asiasta kiinnostuneet ympäristökasvattajat sekä ELY-keskukset.

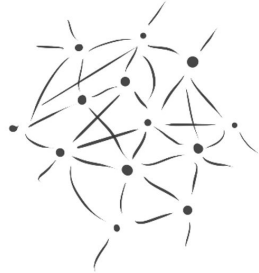
*Mitä on
verkosto-
yhteistyö?*



Mitä on verkostoyhteistyö ja mitä hyötyä siitä on?

Verkostoyhteistyö on luottamussuhteisiin perustuvaa yhteistyötä, joka mahdollistaa uuden luomisen ja joustavan toiminnan. Hierarkiat ja markkinat soveltuvat verkostoja paremmin rutiininomaiseen toimintaan.

Verkostoyhteistyö
eli luottamussuhteisiin
perustuva
organisoituminen



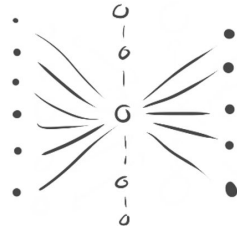
Verkostoissa toimitaan ja sovitaan asioista joustavasti tarpeen ja tilanteen mukaan. Verkostot ovat parhaimmillaan silloin, kun tarvitaan joustavuutta tai kun halutaan luoda jotain uutta tai muuttaa olemassa olevaa. Verkostot eivät sovellu kovin hyvin rutiininomaiseen tuotantoon tai palvelutoimintaan. Ympäristökasvatusverkostot voivat hyödyntää verkostoja esim. yhteisiin kehittämishankkeisiin, koulutuksiin ja vastaavaan toimintaa.

Hierarkia eli
auktoriteettisuhteisiin
perustuva
organisoituminen



Hierarkioissa organisoituminen perustuu selkeisiin, ennalta sovittuihin rakenteisiin. Hierarkiat ovat parhaimmillaan silloin, kun tavoitteena on tehokas ja tasalaatuinen rutiinituotanto selkeässä toimintaympäristössä. Hierarkiat eivät sovellu kovin hyvin joustavuutta vaativiin tilanteisiin. Ympäristökasvatusverkostoihin osallistuu organisaatioita, jotka toimivat (myös) hierarkkisesti ja verkostoissa voidaan organisoida tiettyjä tehtäviä (esim. tapahtuman järjestäminen) osin hierarkkisestikin.

Markkinat eli
ostamiseen ja
myymiseen perustuva
organisoituminen



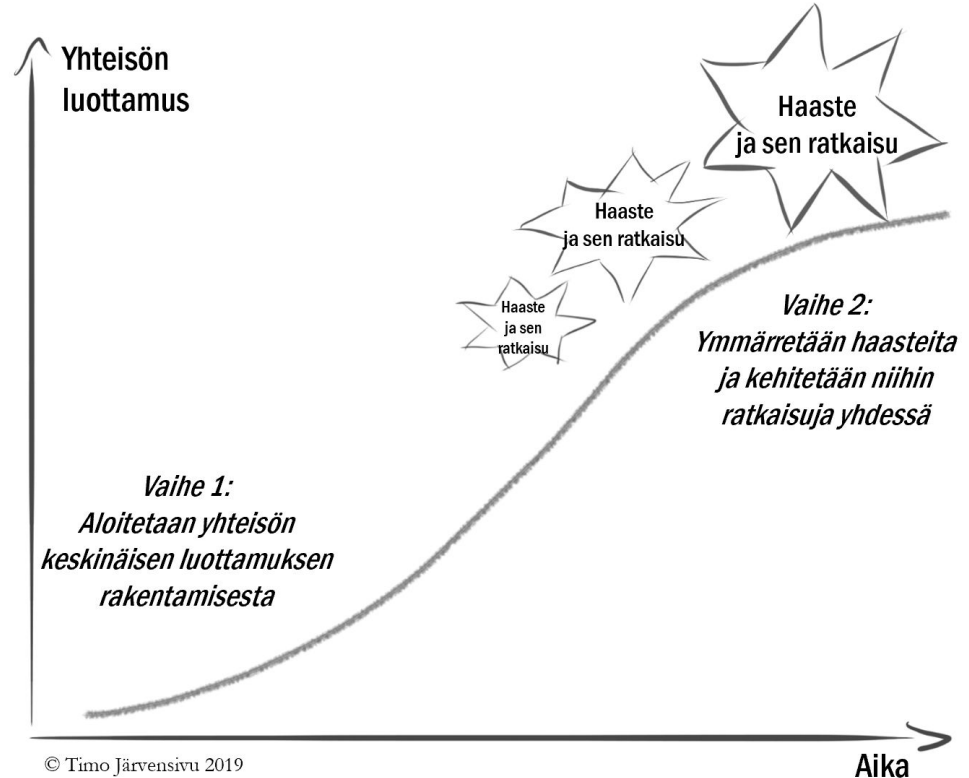
Markkinat perustuvat toiminnan selkeään tuotteistamiseen ja hinnoitteluun sekä kilpailuun ostajien ja myyjien välillä ja keskuudessa. Markkinat ovat tehokkaita yksinkertaisten rutiinien hoitamisessa. Ostaminen ja myyminen ei sovellu tilanteisiin, joissa selkeä tuotteistaminen ja hinnoittelu ei onnistu. Ympäristökasvatusverkostot voivat esimerkiksi osallistua ympäristötyön ja ympäristötiedon palveluiden kehittämiseen ja tuotteistamiseen.

Verkostoissa edetään, kehitetään ja opitaan yhdessä luottamukseen perustuen

Verkostotyötä tehdään tilanteissa, joissa avaimet haasteiden ymmärtämiseen ja ratkaisemiseen eivät ole kenenkään yksittäisen toimijan hallussa. Haasteet on ymmärrettävä ja ratkaistava yhdessä.

Ratkaisutyöhön ei kuitenkaan ole syytä hypätä ennen kuin luottamus on rakennettu. Ilman luottamusta tietoa ei jaeta yhteiseksi eikä aidon yhteisymmärryksen syntymiselle ole riittäviä edellytyksiä. Liian hätäiset ratkaisuyritykset voivat etäännyttää toimijoita toisistaan yhteistyön vahvistumisen sijaan.

Verkostomaisessa yhteisössä on siis ensisijaisesti rakennettava keskinäistä luottamusta. Vasta sitten kun luottamus on kunnossa, toimijat uskaltavat jakaa ja ottaa vastaan tietoa, jolloin myös yhteinen ratkaisutyö tulee mahdolliseksi. Myönteisten kokemusten myötä kyky yhteistyöhön kasvaa yhä suuremmaksi.



Verkostot voivat olla tavoitteellisia ja luonnollisesti kehittyviä

Verkostoja on monenlaisia eikä ole yhtä oikeaa tapaa verkostoitua. Jotkut verkostot toimivat strategisesti, tavoitteellisesti ja selkeillä toimintamalleilla, jopa hierarkkisesti. Toiset ovat vapaasti kehittyviä ja jopa kaoottisia.

Kaikkia verkostoja yhdistää luottamukseen perustuva joustaminen ja kyky tehdä yhteistyötä epävarmuudessa.

Kaikissa toimintamalleissa on hyvät ja huonot puolensa ja toimintamalli on sovittava kulloiseenkin tilanteeseen - yhdessä sopien.

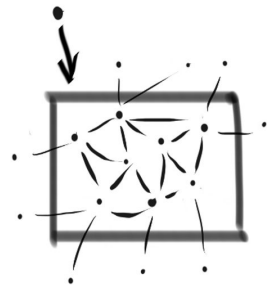
Hyvin toimivissa verkostoissa eteneminen, oppiminen ja tavoitteellisuus rakentuvat ja toteutuvat aina vastavuoroisessa yhteistyössä.

Ympäristökasvatusverkostoissakin on hyvä tarkistaa aika ajoin yhdessä, onko toiminta halutun kaltaista ja tarpeenmukaista. Verkostolla voi olla yhtä aikaa esimerkiksi tavoitteellista työskentelyä jonkin teeman parissa ja samalla vapaampaa verkostoitumista.

Tavoitteelliset verkostot

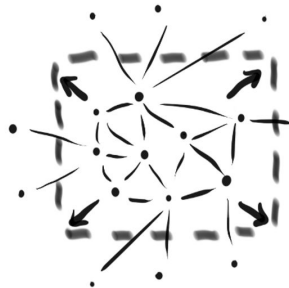
Hierarkkisesti johdetut strategiset verkostot

Yhteistyön raamit ja pelisäännöt on määritelty ylhäältä alas. Verkostolla on johtoryhmä tai ohjausryhmä.



Yhdessä johdetut strategiset verkostot

Yhteistyön raamit ja pelisäännöt on määritelty alhaalta ylös yhdessä. Verkostolla on tukiryhmä tai koordinoiva ryhmä.



Luonnollisesti kehittyvät

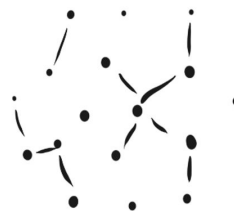
Vapaasti kehittyvät verkostot

Yhteistyöllä on jaetut mutta implisiittiset normit, jotka kehittyvät ajan ja toiminnan myötä. Verkosto organisoituu vapaasti ilman selkeää koordinaointia.

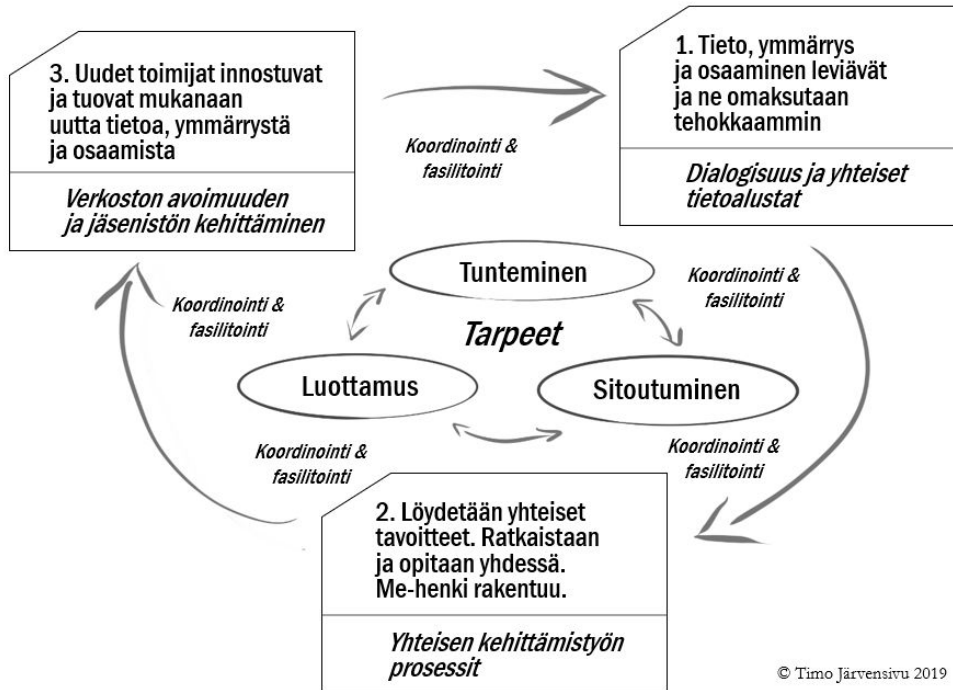


Kaoottinen organisoituminen

Yhteistyöllä ei ole jaettuja normeja. Jokainen toimija toimii oman sisäisen logiikkansa perusteella.



Verkostojen johtaminen: Myönteinen yhteistyön kierre rakennetaan systemaattisella ja dynaamisella yhteistyöllä



© Timo Järvensivu 2019

Verkostojohtamisen ytimessä ovat tarpeet, koordinointi ja fasilitointi: Miksi toimimme yhdessä - tunnemeko toistemme ja yhteiset tarpeet? Miten saamme oikeat toimijat kohtaamaan oikeassa paikassa ja oikeaan aikaan? Miten rakennamme laadukkaita kohtaamisia?

Koordinoinnin ja fasilitoinnin perustavoite on rakentaa ja vaalia keskinäistä tuntemista, luottamusta ja sitoutumista: Tuntevatko toimijat toistensa tarpeet ja osaamisen? Luottavatko toimijat toisiinsa epävarmuuden edessä? Haluavatko toimijat sitoutua yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen? Kun toimijat tuntevat toisensa, he tietävät mitä tietoa vaihtaa keskenään. Kun he luottavat toisiinsa, he myös jakavat tietoa toisilleen. Kun he sitoutuvat, tieto laitetaan myös käyttöön.

Tästä syntyy verkostotyön ensimmäinen hyöty: tieto, ymmärrys ja osaaminen leviävät ja omaksutaan käyttöön. Verkostojohtajan tehtävänä on tukea tätä dialogisella osaamisella ja rakentamalla yhteisiä tietoalustoja.

Kun tieto ja ymmärrys on yhteistä, saavutetaan toinen hyöty: löydetään yhteiset tavoitteet ja opitaan ratkaisemaan haasteita yhdessä. Yhteisessä ratkaisutyössä onnistuminen puolestaan vahvistaa me-henkeä. Verkostojohtajan tehtävänä on tukea tätä yhteisen kehittämistyön prosessijohtamisella.

Ratkaisuissa onnistuminen ja me-henki houkuttelevat myös uusia toimijoita mukaan, mihin perustuu kolmas hyöty: uudet toimijat innostuvat ja tuovat mukanaan uutta ymmärrystä ja osaamista. Me-hengessään vahva verkosto voi kuitenkin alkaa myös käpertyä sisäänpäin ja kuihtua. Elinvoimaisen verkoston johtaja pitääkin huolta verkoston avoimuudesta ja kehittää sen jäsenistöä huomioiden sekä nykyiset että uudet jäsenet.

Luottamuksen rakentaminen verkostoissa

- **Aloita keskinäisen tuttuuden vahvistamisella.** Rakenna tilanteita, joissa osapuolet voivat tutustua toisiinsa. Mitä osapuolet tekevät työkseen? Missä he ovat hyviä ja mitä osaamista heillä on tarjota yhteistyöhön? Minkälaisia odotuksia heillä on yhteistyölle? Toisten osaamisen ja odotusten tunteminen paitsi tekee yhteistyön ylipäänsä mahdolliseksi, myös rakentaa luottamusta.
- **Luottamus vahvistaa luottamusta.** Luottamus on siis itseään vahvistava kierre. Kääntäen: epäluottamuksella on taipumus vahvistaa epäluottamusta. Jonkun on siis uskallettava olla se, joka luottaa ensimmäisenä. Aloita katsomalla peiliin ja rakenna luottamusta luottamalla ensin itse kumppaneihisi.
- **Ole avoin ja jaa tietoa avoimesti.** Luota siihen, että muut pyrkivät lähtökohtaisesti olemaan luottamuksen arvoisia. Luottamalla herätät luottamusta ja saat myös muut jakamaan tietoa avoimemmin. Kääntäen: Jos et usko toisten hyväntahtoisuuteen ja päätät avoimuuden sijaan pantata tietoa, herätät toiminnallasi helposti epäluottamuksen kierteen ja saat muutkin panttaamaan tietojaan.
- **Rakenna turvallisia tilanteita ja kohtaamisia, joissa verkoston jäsenet uskaltavat kertoa myös ongelmista, virheistä ja haavoittuvuuksista avoimesti.** Näiden luottamuksellinen jakaminen ja käsitteleminen yhdessä voi rikastaa keskinäistä luottamusta merkittävästikin. Kääntäen: Turvattomissa tilanteissa toimijat sulkeutuvat ja peittelevät ongelmiaan, virheitään ja haavoittuvuuksiaan, joiden paljastuminen sitten jossain toisessa tilanteessa voi herättää epäluottamuksen kierteen.
- **Toimi johdonmukaisesti eli samalla tavoin tilanteesta toiseen.** Johdonmukainen toiminta herättää turvallisuuden tunteen. Kääntäen: Jos toimit kuin tuuliviiri – tänään yhdellä tavalla, huomenna toisella tavalla, kolmannelta päivästä ei tietoa – niin herätät turvattomuuden tunteen.
- **Älä heti epäile kumppanin luotettavuutta, kun tämä tekee virheen.** Joskus kumppanit voivat myös toimia siten, että koet heidän pettävän luottamuksesi. Tällöin ei kuitenkaan kannata heti epäillä toista lähtökohtaisesti epäluotettavaksi. Sen sijaan kannattaa pohtia syitä kumppanin toiminnalle ja kysyä näistä myös suoraan. Mistä tapahtunut johtui? Taustalla voi olla joku hyvin käytännöllinen syy. Kyse voi olla esimerkiksi virheestä, jonka kumppani haluaa korjata. Kun selvitätte yhdessä tällaisen tilanteen, keskinäinen luottamuksenne voi syventyä ja rikastua entisestään.

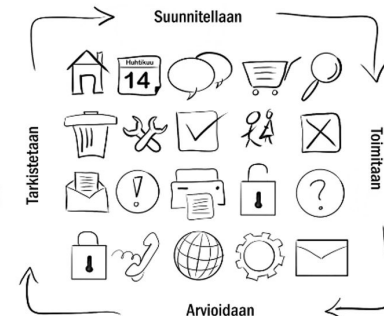
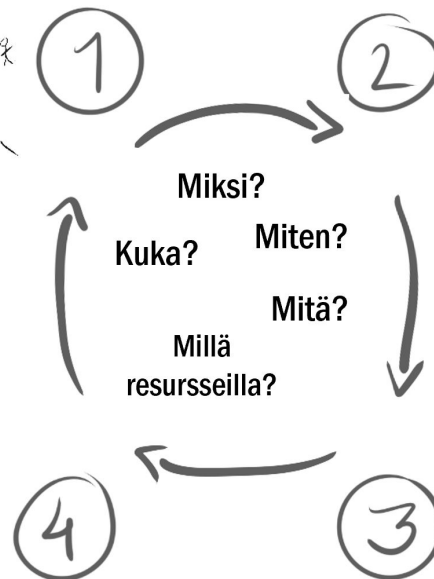
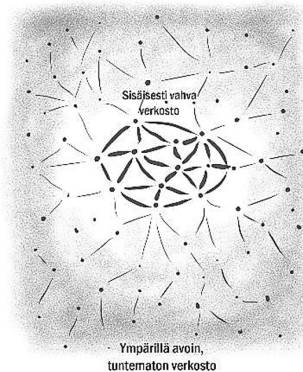
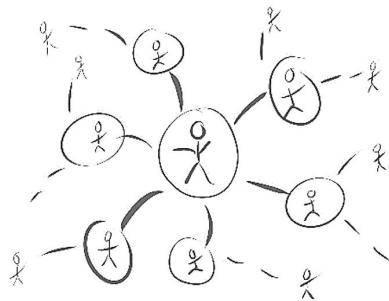
Verkostot kehittyvät neljän yhä uudelleen toistuvan vaiheen kautta

Vaihe 1: Muodostakaa verkostokartta.
Keitä verkostoon kuuluu? Minkälaista osaamista ja minkälaisia tarpeita verkostokokonaisuus sisältää?

Vaihe 2: Muodostakaa verkostolle suunta ja toimintatavat. Mitä tavoittelemme yhdessä? Miten toimimme yhdessä?

Vaihe 3: Edetkää yhdessä kokeilevasti. Toimikaa ja oppikaa yhdessä iteratiivisesti kohti yhdessä sovittuja tavoitteita ja hyödyntäen yhdessä sovittuja toimintatapoja.

Vaihe 4: Arvioikaa verkostoa suhteessa ympäristöönsä. Miten verkosto toimii suhteessa "verkostojen verkostoon" ja verkostoa ympäröivään "ekosysteemiin"? Tämä ympäröivä kokonaisuus on lähtökohtaisesti aina avoin ja suurelta osin myös tuntematon.



Ympäristökasvatusverkoston toiminnan perusta. Mihin kysymyksiin on hyvä hakea vastaukset yhdessä verkoston kanssa? (check-lista)

Verkostotyön perusedellytykset

- ☐ Miten rakennetaan tuntemista, luottamusta ja sitoutumista?
- ☐ Minkälaisia rooleja toimijat voivat ottaa?
- ☐ Minkälaista sitoutumista odotetaan?
- ☐ Minkälaisia resursseja osallistujien toivotaan panostavan verkostotyöhön?
- ☐ Miten toimintaa rahoitetaan ja resursoidaan?
- ☐ Miten verkoston jäsenistöä kehitetään ja miten uudet toimijat saatetaan mukaan verkostoon?

Verkostotyön organisointi ja sisältö

- ☐ Miten toimintaa koordinoidaan ja fasilitoidaan?
- ☐ Miten ja kuinka usein järjestetään verkostotapaamisia ja muita yhteisiä kohtaamisia?
- ☐ Minkälaista toimintaa järjestetään: tiedonvälitystä, keskusteluja, foorumeita, vapaata vai tavoitteellista yhdessä oppimista, yhteisiä hankkeita vai jotain muuta?
- ☐ Miten verkoston jäsenet viestivät keskenään, käyvät dialogia ja käsittelevät tietoa yhdessä?
- ☐ Miten verkostossa tehdään päätöksiä?
- ☐ Miten toimintaa kehitetään ja uudistetaan yhdessä?

Verkoston vaikutukset sekä suhteet kohderyhmiin ja taustaorganisaatioihin

- ☐ Miten verkoston toimintaa ja tuloksia seurataan ja arvioidaan yhdessä?
- ☐ Miten huomioidaan tai otetaan mukaan erilaisia kohderyhmiä, joilla on erilaisia tarpeita?
- ☐ Miten huomioidaan ja informoidaan verkoston osallistujien taustaorganisaatiot ja muut sidosryhmät?

*Näin
perustat uuden
ympäristökasvatus-
verkoston*



Ympäristökasvatusverkoston toiminnan aloittaminen

Hyvin suunniteltu ja toteutettu verkoston toiminnan aloitus antaa hyvän pohjan toiminnalle ja mahdollistaa jo heti alussa monipuolisen ja kattavan jäsenistön. Ensimmäiset askeleet ovat alueen toimijoiden kartoittaminen ja haastattelut, ensimmäisen tapaamisen suunnittelu ja toimijoiden kutsuminen tapaamiseen. Aloitteentekijä verkoston perustamiselle voi olla esimerkiksi alueellinen ELY-keskus, yksittäinen asiasta kiinnostunut taho tai joukko toimijoita tai henkilöitä.

Mistä aloitetaan?

- Kartoita oman alueesi toimijoita. Hyödynnä verkoston jäsenten esimerkkilistaa (s. 16).
- Ole toimijoihin yhteydessä ja sovi tarvittaessa erillinen aika haastattelulle.
- Lisää haastattelujen pohjalta uusia toimijoita haastateltavien listalle.
- Suunnittele hyvä ensimmäinen verkostotapaaminen (kts. kohta Ensimmäiset verkostotapaamiset, s. 18)
- Tee kutsu ja lähetä se toimijoille (ks. mallikirje Liite 2).

Kartoitus ja haastattelut

Kartoituksen ja haastattelujen kautta kertyy paljon tietoa mahdollisista jäsenistä sekä heidän tarpeistaan, toiveistaan, osaamisestaan ja kyvyistään. Kerätyn tiedon pohjalta on helpompi suunnitella verkoston ensimmäinen tapaaminen ja lähettää osallistujille hyvä ja houkutteleva kutsu. Haastattelun ytimessä ovat seuraavat kolme kysymystä, joihin on hyvä vastata myös itse ennen muiden haastattelemista.

- Mitä tarpeita ja toiveita sinulla on tähän verkostoon liittyen?
- Mitä osaamista ja kykyjä sinulla on, joita haluaisit tuoda mukaan verkostoon?
- Keitä muita sinun mielestäsi verkostossa olisi hyvä olla mukana ja keitä kannattaisi haastatella seuraavaksi?

Ympäristökasvatusverkostojen jäseniä

Verkoston jäseniä mietittäessä on hyvä olla mahdollisimman avoin. Ympäristökasvatus pitää sisällään paljon erilaisia toimijoita. Osa on erikoistunut ympäristökasvatukseen, toisilla se saattaa olla vain pieni osa toimintaa ja joidenkin kiinnostus kestävästä kehitystä kohtaan on vasta herännyt. Kaikilla heillä voi olla tärkeä rooli verkostossa.

Jäseniä voi miettiä myös siitä näkökulmasta, millaista osaamista verkostossa olisi hyvä olla varsinaisen ympäristökasvatusosaamisen lisäksi. Kutsumalla verkostoon jäseniksi toimijoita, joille ympäristökasvatus ei ole vielä kovin tuttua, saadaan samalla uusia toimijoita mukaan. Erilainen osaaminen on rikkautta. Verkostossa on hyvä olla mukana sekä strategisia organisaatiotason toimijoita, kuten kunnan opetustoimen edustajia, että operatiivisia osallistujia, esimerkiksi yksittäisiä opettajia kouluista ja vapaaehtoisia vaikkapa erilaisista järjestöistä.

Ehdotuksia ympäristökasvatusverkoston jäseniksi

- Koulut, luontokoulut, muut oppilaitokset, päiväkodit, perhepäivähoito
- Järjestöt (esim. luonto- ja nuorisjärjestöt, Maa- ja kotitalousnaiset, Martat ja 4H)
- Kaupunkien ja kuntien edustajat (nuoriso, ympäristö, kulttuuri, opetustoimi)
- Asiantuntijaorganisaatiot (esimerkiksi ELY:t, AVI:t, Metsähallitus, Geologian tutkimuslaitos, museot)
- Jätehuolto, -energia- ja vesiyhtiöt
- Luontoalan yritykset, Green Care -toimijat
- Ympäristökasvatuksesta kiinnostuneet yksityishenkilöt

Kutsu ensimmäiseen tapaamiseen

Nyt koossa on ajatus tapaamiseen kutsuttavista toimijoista ja siitä, mitä asioita tapaamisessa on tarkoitus käydä läpi. On aika laatia kutsu. *Mallikirje löytyy liitteestä 2.*

Kutsussa kannattaa olla:

- Maininta yhteisestä tavoitteesta ja tarpeesta verkostolle
- Maininta kaikesta siitä hienosta osaamisesta, jota mukaan kutsuttavalla verkostolla on ("yhdessä voimme ratkaista yhteiset ympäristökasvatukseen liittyvät haasteemme - meillä on tähän tarvittavaa upeaa osaamista!")
- "Tule sellaisena kuin olet": Kutsun vastaanottaja voi edustaa verkostossa omaa organisaatiota mutta aivan yhtä hyvin voi osallistua yksityishenkilönä tai vapaaehtoisena

Ensimmäiset verkostotapaamiset

Ensimmäisiä tapaamisia varten täytyy miettiä, mistä asioista on syytä keskustella yhdessä. Tapaamisesta on myös kirjoitettava muistio ja lähetettävä se kaikille kutsutuille, myös heille, jotka eivät pääse ensimmäiseen tapaamiseen.

Toimijoilla on erilaisia odotuksia, toiveita ja tarpeita verkostolle, ja on tärkeää löytää yhteinen sävel. Oman verkoston toimintamuoto alkaa hahmottua keskusteluiden perusteella, ja siihen voi ehkä tarvita useamman tapaamisen.

Keskusteluissa on hyvä käydä läpi ainakin seuraavat asiat:

- Keitä on koolla? (esittelykierros)
- Miksi ollaan koolla? Miksi haluamme verkostoitua?
- Miten haluamme verkostoitua? (ks. Ympäristökasvatusverkoston toimintamalli s. 13 ja s. 19)
- Yhteiset tarpeet ja tavoitteet toiminnalle? Tässä voi mennä aikaa ja asian kanssa kannattaa olla kärsivällinen ja kuunnella kaikkia toimijoita. Näin jokainen taho voi kokea olevansa osa verkostoa. Aidosti huomioon otetuksi tuleminen synnyttää myös luottamusta, joka on verkostotoiminnan tukipilari. Tärkeää myös muistaa, että verkosto voi olla ja saa olla moninainen ja tarpeita saa olla monenlaisia.
- Verkostojen toimintamootoja: koulutukset, tutustumiskäynnit, yhteiskunnallinen vaikuttavuus, konkreettinen työ kuten talkoot...
- Tehtävänjako: millaisia toimijoita tarvitaan, että verkosto toimii?
- Viestintä: Miten viestitään sisäisesti ja pidetään kaikki halukkaat mukana saman tiedon piirissä?
- Vastuu koordinoinnista (ks. s. 19) tai ainakin seuraavien tapaamisten koollekutsumisesta?
- Jatkoaskeleet verkoston kehittämiseksi

Kuka koordinoi ympäristökasvatusverkoston toimintaa?

Verkostot voivat toimia monella tavalla (ks. s.10). Suomessa alueellisen ympäristökasvatustoiminnan järjestäytymistapa vaihtelee. Verkosto voi toimia vapaamuotoisena yhteistyöryhmänä tai rekisteröitynä yhdistyksenä. Vapaamuotoinen verkosto on joustava toimintamuoto. Rekisteröidylle yhdistykselle on helpompi hakea taloudellista avustusta, mutta yhdistyksen ylläpito vaatii vastaavasti enemmän pakollisia toimenpiteitä, kuten toimintakertomukset ja tilinpäätökset.

Osa ympäristökasvatusverkostoista on alueen ELY-keskuksen virallisesti koolle kutsumia, jolloin verkoston koordinointi kuuluu ELY-keskukselle. Tämä ratkaisu voi tuoda verkoston toimintaan selkeyttä ja vapauttaa verkoston muille jäsenille aikaa varsinaiseen toimintaan. Toisaalta tällainen osin hierarkkinen toimintamuoto vaatii koordinaattorilta paljon.

Toiset ympäristökasvatusverkostot toimivat vapaamuotoisesti ja valitsevat keskuudestaan koordinaattorin tai puheenjohtajan sekä muut vastuutahot. Tehtävät voivat olla määräaikaista. Vapaamuotoisuus tuo verkoston toimintaan elävyyttä ja vaihtelua. Määräaikaisen tehtävän suorittaminen ei kenties ole yhtä raskasta kuin pysyvän. Toisaalta vapaamuotoisessa verkostossa voi olla epäselvää, kuka kantaa toiminnasta perimmäisen vastuun. Tämä on verkostoissa normaali haaste ja selviää useimmiten avoimella keskustelulla.

Verkostossa kannattaa pohtia yhdessä, miten juuri meidän verkostomme kannattaisi järjestäytyä. Toiminnan organisointi voi myös muuttua ajan myötä. Verkostoa perustettaessa keskitetty koordinoituvastuu saattaa olla paikallaan, mutta toiminnan vakiinnuttua vapaamuotoisempi malli voi olla erinomainen ratkaisu.

Tehtäviä voi jakaa ja suunnitella monin tavoin

Ympäristökasvatusverkoston käytännön toiminnan, kuten tapaamiset ja koulutukset, voi organisoida monella eri tavalla. Hierarkkisesti toimivassa verkostossa koordinaattori tai puheenjohtaja usein vastaa toiminnan suunnittelusta ja toteutumisesta, vaikka varsinaisia käytännön toimenpiteitä tekevät myös muut jäsenet. Vapaamuotoisten verkostojen toiminnan järjestämisestä voi kuka tahansa verkoston jäsen ottaa vastuuta, ja tehtävät jaetaan yhdessä sopien.

Pienissä verkostoissa kaikki jäsenet ovat tasaveroisia toimijoita ja voivat osallistua kaikkeen verkoston toimintaan. Osa suurimmista verkostoista valitsee keskuudestaan erillisen työryhmän tai -valiokunnan, joka kantaa suuremman vastuun toiminnan järjestämisestä. Kaikenlaisten verkostojen yhteinen haaste on tarjota houkuttelevia toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia jäsenille tasapuolisesti.

Alueellista ympäristökasvatustyötä voi tehdä vapaaehtoisesti tai työnantajan luvalla organisaation edustajana, oman toimen ohessa. Etenkin ELY-keskusten koolle kutsumiin virallisiin verkostoihin käytetään usein työaika. Verkoston vastuutehtäviin saattaa olla helpompi sitoutua, jos ne voi tehdä työajalla.

Jotkut ympäristökasvatusverkostot ovat laatineet kirjallisia, pitkäaikaisia alueellisia strategioita tai toimenpideohjelmia, joita tarkennetaan vuosittain toimintasuunnitelmiksi. Toiset verkostot toimivat lyhyemmällä aikajänteellä ja reagoivat nopeasti ajankohtaisiin asioihin. Tästäkin kannattaa keskustella avoimesti: millainen toimintamalli sopii parhaiten juuri meille?

*Hyvin
toimiva
ympäristökasvatus-
verkosto*



Sujuva verkoston toiminta

Verkostossa toimiminen vaatii aikaa ja resursseja. Toiminnan sujuvuus vapauttaa energiaa varsinaiseen toimintaan ja parantaa toimijoiden motivaatiota. Verkoston toimintaa aloitettaessa on hyvä hahmotella verkoston olemassaolon tarkoitusta, sopia yhteisistä toimintatavoista ja pelisäännöistä sekä tärkeimpien tehtävien jakamisesta. Verkosto on dynaaminen ja muuttuva kokonaisuus, joten tähän keskusteluun on hyvä palata aika ajoin ja tarvittaessa muuttaa toimintatapoja. Toiminnan sujuvuutta auttaa myös se, että verkoston jäsenet tuntevat toisensa hyvin ja luottavat toisiinsa. Hyvään vuorovaikutukseen ja myönteiseen ilmapiiriin panostaminen kannattaa aina!

Käytännön verkostotoimintaa voi suunnitella esimerkiksi 1-2 vuoden pituisella jaksolla, jolle määritellään tavoitteet. Mitä enemmän verkoston jäsenet pääsevät vaikuttamaan tavoitteiden asettamiseen, sen helpompi heidän on sitoutua niihin. Tavoitteiden toteutumisen seuranta tuo toimintaan laatua ja ryhtiä sekä auttaa verkoston kehittämisessä.

- Sopikaa verkoston toimintatavoista. Kootaanko kaikki ajankohtaiset asiat yhteen kokoukseen vai järjestetäänkö erityyppisiä tapaamisia (ks. s. 23)? Miten päätöksiä tehdään, kenellä on mahdollisuus vaikuttaa? Miten huolehditaan siitä, että tapaamisissa pysytään asiassa eikä rönsyillä?
- Miten huomioidaan verkoston uudet jäsenet?
- Miettikää, millaisia tehtäviä ja tekijöitä verkostossa tarvitaan. Mitkä tehtävät vaativat pitkäaikaista ja suurta panostusta? Kuka toimii kokoonkutsujana ja/tai muistion kirjoittajana? Mitä tehtäviä voi jakaa tapauskohtaisesti? Miten tehtäviä kierrätetään? Miten jäsenten osaaminen ja toiveet saataisiin tarkoituksenmukaisesti hyödynnettyä?
- Päätäkää toimintakauden pituus ja määritelkää kaudelle sopivan haastavat tavoitteet. Halutessanne voitte myös valita toimintakaudelle teeman.
- Miettikää, millaisilla toimenpiteillä tavoitteet saavutettaisiin ja miten tehtävät voisi jakaa. Vuosikello (esimerkki liitteenä 3) auttaa tehtävien ajoittamisessa.
- Tarkistakaa toimintakauden päätteeksi toiminnan tulokset. Saavutettuja tavoitteita kannattaa juhlia!

Erilaisia verkostotapaamisia

Tapaamiset ovat alueellisen ympäristökasvatusverkoston toiminnan ytimessä. Verkostossa tulisi säännöllisesti pohtia, halutaanko tapaamisissa keskustella vapaamuotoisesti tai asialistan mukaan ajankohtaisista asioista, vai toivotaanko erityyppisiä tapaamisia. Usein eriyttäminen kannattaa, jotta jäsenet tietävät tapaamisen tarkoituksen ja pystyvät orientoitumaan aiheeseen jo etukäteen.

- Ideointi
 - Vapaa keskustelu ympäristökasvatuksesta ja verkoston toiminnasta
- Toiminnan käytännön suunnittelu ja päätöksenteko
 - Ajankohtaisista toimenpiteistä päättäminen (esim. koulutustapahtumat, kampanjat, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, viestintä), tehtävien jakaminen ja aikatauluttaminen
- Verkoston toiminnan arviointi ja kehittäminen
 - Tavoitteiden ja tulosten sekä mahdollisesti vaikuttavuuden tarkastelu, tulevan toiminnan suunnittelu
- Koulutus
 - Uuden tiedon, taitojen tai materiaalin jakaminen
- Tiedonvaihto ja verkostoituminen
 - Toisten toimintaan tutustuminen, hyödyllisten kontaktien lisääminen jäsenten välillä, mahdollisuus löytää yhteistyökumppaneita
- Virkistystapaaminen
 - Esimerkiksi vapaamuotoinen illanvietto tai retki, yhteishengen ja luottamuksen kasvattaminen
- Konkreettinen yhdessä tekeminen
 - Yhteinen projekti: esim. vieraslajitalkoot, varainhankintamyjjäiset

Onnistuneen verkostotapaamisen aakkoset

Verkostotapaamiset sisällöstä riippumatta on suunniteltava ja valmisteltava etukäteen. Perusteellinen valmistautuminen tekee tapaamisesta sujuvan ja antaa osallistujille mahdollisuuden panostaa tapaamiseen kunnolla. Ennen tapaamista on suunniteltava ja päätettävä seuraavia seikkoja:

- Tapaamisen teema ja tavoite (ks. s. 23 Erilaisia verkostotapaamisia)
- Järjestetäänkö lähitapaaminen, etäkokous vai niiden yhdistelmä? (ks. s. 25 Lähitapaaminen vai etäkokous? ja s. 26 Hybridi: lähi- ja etätapaamisen yhdistelmä)
- Lähitapaamisen käytännön järjestelyt: paikan varaaminen (löytyykö joltakin verkoston jäseneltä ilmainen tila?), kokoustekniikka, kokoustarjoilut
- Ohjelman suunnittelu ja mahdollisen esityslistan kirjoittaminen: virittäytyminen, tarvittaessa tutustumiskierros, alustukset, yhteinen työskentely, yhteenveto ja jatkotoimenpiteet
- Kutsujen tai asialistan lähettäminen ajoissa
- Ilmoittautumisten vastaanotto
- Tapaamisessa tarkoituksenmukainen keskustelun fasilitointi tai ohjaaminen: puheenvuorojen jakaminen, etäosallistujien huomiointi, osallistujien sosiaalinen huomiointi (esim. uudet osallistujat) ja yhteishengen rakentaminen, ajankäytön seuraaminen ja tarvittaessa asialistaan palaaminen
- Tapaamisen dokumentointi ja muistio
- Palautteen pyytäminen sekä paikan päällä että tapaamisen jälkeen

Lähitapaaminen vai etäkokous?

Lähitapaaminen

- + keskustelu on vapaampaa ja luontevampaa
- + usein lähitapaamisista pidetään enemmän
- + mahdollistaa paremmin toisten toimijoiden toimintaan ja persoonaan tutustumisen
- + jotkut toimintamuodot onnistuvat vain lähitapaamisina (talkoot, ympäristökasvatusmenetelmien kokeileminen, retket)
- vaatii matkustamista; tapaamisen sijainti voi olla joillekin hankala
- vaatii enemmän aikaa osallistumiseen
- vaatii tilat, tarjoilut ja muita fasilitetteja

Etätapaaminen

- + mahdollistaa osallistumisen mistä tahansa
- + mahdollistaa helpommin esimerkiksi perheen ja osallistumisen yhteensovittamisen
- + edullisempi ja usein helpompi toteuttaa
- + mahdollisuus vuorovaikutukseen samanaikaisesti kirjallisesti chatissa ja puheenvuoroilla
- vaatii laitteita ja teknistä osaamista sekä järjestäjiltä että osallistujilta; huono verkkoyhteys pilaa osallistumisen täysin
- spontaaneille keskusteluille on vaikea luoda tilaa ja henkilökohtaisten kontaktien luominen toisiin verkostojäseniin on haastavampaa
- isoissa etätapaamisissa vaaditaan useita fasilitoijia huolehtimaan eri keskusteluryhmistä

Hybridi: lähi- ja etätapaamisen yhdistelmä

Hybriditapaaminen

- + antaa osallistujalle mahdollisuuden valita itselleen tai tilanteeseen sopivimman osallistumistavan
- + tarjoaa mahdollisuuden tavoittaa suuremman osallistujajoukon kuin pelkkä lähi- tai etätapaaminen
- etäosallistujien huomioiminen yleisessä keskustelussa vaatii puheenjohtajalta tarkkuutta ja tilannetajua, etenkin jos lähikeskustelu on vilkasta
- pienryhmäkeskustelut, joissa olisi sekä lähi- että etäosallistujia, voivat olla vaikeita järjestää ja fasilitoida
- vaatii sekä lähi- että etäkokouksen järjestelyt ja fasilitetit
- kokouksen järjestäjiä tarvitaan määrällisesti enemmän, etenkin isoissa tapaamisissa

Verkoston sisäinen ja ulkoinen viestintä

Verkostotyössä viestinnän suunnitteleminen on tärkeää. Viestintä vaatii paljon resursseja, joten viestintävastuuta ja -tehtäviä kannattaa miettiä huolella. Mitä ja miten verkoston jäsenet viestivät keskenään? Mitä muita kohderyhmiä viestinnällä on? Millaisia kanavia käytetään ja millaisella aikataululla viestitään? Millaisesta viestinnästä puheenjohtaja tai koordinaattori vastaa? Voiko viestintätehtäviä jakaa muillekin verkoston jäsenille?

Sisäisen viestinnän välineiden tulee edesauttaa toiminnan läpinäkyvyyttä ja jäsenten osallistumismahdollisuuksia. Toimiva viestintävälineiden kokonaisuus muodostaa menestyksekkään verkostotyön tukirangan - etenkin jos verkostotyötä tehdään pääasiallisesti verkkoympäristöissä. Viestintävälineiltä vaaditaan muun muassa mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, ihmissuhteiden rakentamiseen, yhteisen tekemisen tapojen suunnitteluun ja ymmärrettäväksi tekemiseen, tiedon vaihtamiseen ja tallentamiseen sekä verkoston tulosten arvioimiseen ja esittämiseen.

Sopivat sisäisen viestinnän kanavat tulisi sopia verkoston jäsenten kesken yhdessä ja viestintää on myös hyvä arvioida, kehittää ja uudistaa jatkuvasti. Viestintäkanavia ei kannata olla liikaa, jottei kokonaisuuden hallinta ja hahmottaminen hankaloidu. Ei ole olemassa yhtä ainuttakaan kaikille sopivaa viestintäalustaa, vaan tärkeintä on, että valitut keinot ja kanavat ovat juuri kyseiselle verkostolle sopivat. Usein on parempi valita käyttäjille tutuimpia ja luontevimpia viestintävälineitä uusimpien ja teknisesti hienoimpien asemesta.

Sisäistä viestintää täydentävät ulkoisen viestinnän kanavat, jotka mahdollistavat tiedon ja uutisten jakamisen verkoston ulkopuolelle. Ulkoisen viestinnän kanavien suhteen on hyvä seurata ja arvioida viestinnän tavoittavuutta ja vaikuttavuutta, jotta kanavia ja niiden käyttötapoja voidaan tarpeen mukaan kehittää ja uudistaa.

Esimerkkejä viestintäkanavista

Sisäinen viestintä

- Keskusteluun ja pikaviestintään: puhelin, sähköposti, Slack, Teams, Whatsapp, Telegram, Signal, Facebook messenger ja Facebook ryhmät, LinkedIn, muut foorumit ja keskustelualustat, tekstiviestit...
- Yhteistyön koordinoimiseen ja tiedon tallentamiseen: Google Drive, vuosikello, Google kalenteri...
- Tiedon rakentamiseen ja yhteiseen ymmärrystyöhön: Miro, Flinga, Mural, Whiteboard, Jamboard, Padlet, ...
- Virtuaalitapaamisiin: Zoom, Teams, Skype, Google Hangout...
- Toiminnan arvioimiseen ja palautteen keräämiseen: Google forms, PollEv, Mentimeter, SurveyMonkey...
- Viestintä tapaamisten yhteydessä

Ulkoinen viestintä

- Uutiskirjeet
- Mediatiedotteet
- Some
- Tapahtumat, tempaukset
- Verkkosivut
- Mappa.fi-palvelu
- Seurataan viestinnän vaikuttavuutta ja kehitetään sopivia kanavia

Verkoston toiminnan seuranta ja kehittäminen

Toiminnan arviointi on tärkeä osa verkoston kehittämistä. Verkoston toimintaa on hyvä reflektoida jatkuvasti. Esimerkiksi jokaisen tilaisuuden päätteeksi on hyvä keskustella tapaamisen onnistumisesta. Jäsenillä on oltava mahdollisuus antaa jatkuvaa palautetta ja esittää toiminta-aloitteita: on tiedettävä, kenelle palautetta, kehitysehdotuksia ja toiminta-aloitteita voi toimittaa ja miten varmistetaan, että ne otetaan huomioon.

Lisäksi verkoston toimintaa kannattaa arvioida perusteellisemmin yhdessä jäsenten kanssa esimerkiksi parin vuoden välein. Kun kaikille verkoston jäsenille annetaan mahdollisuus osallistua arviointiin esimerkiksi kyselyn tai haastattelujen avulla, se parantaa verkoston toiminnan läpinäkyvyyttä ja jäsenten sitoutumista.

Arvioinnissa palataan verkoston toiminnan tavoitteisiin: toteutuivatko tavoitteet kokonaan tai osittain? Jos eivät toteutuneet, olivatko tavoitteet realistisia, oliko valittu oikeat toimenpiteet? Myös verkoston toimintatapoja on hyvä tarkastella. Noudatettiinko yhdessä sovittuja toimintatapoja? Tulisiko toimintatapoja uudistaa? Mitkä toimintatavat pitävät verkoston elävänä ja energisenä?

Arvioinnin apuvälineitä

- Säännölliset palaute- ja reflektiokeskustelut tapaamisissa
- Jäsenkyselyt (osallistumista voi motivoida palkinto tai arvonta)
- Matalan kynnyksen kyselyt (FB-tykkäyksen tyyppiset)
- Verkostojen kehittämisen malli (s. 12)
- Ympäristökasvatusverkoston toiminnan perusta, check-lista (s. 13)

*Haasteita ja
ratkaisu-
mahdollisuuksia*



Haasteita ja ratkaisumahdollisuuksia



Alueellisen ympäristökasvatusverkoston toiminnassa voi ilmetä monenlaisia hankalia tilanteita. Tähän osioon on koottu Sillanrakentajat-hankkeen aikana esille nousseita verkostotoiminnan haasteita ja ympäristökasvattajien webinaareissa yhdessä mietittyjä ratkaisumahdollisuuksia.

Haasteet ja ratkaisut - sisällys

- 1 *Liian vähän aktiivijäseniä*
- 2 *Koordinaattorin ajanpuute ja kuormittuminen*
- 3 *Tapaamisia liian vähän*
- 4 *Tapaamiset ovat pelkkää tiedonvaihtoa*
- 5 *Pysyvän rahoituksen puute uhkaa verkoston toiminnan jatkuvuutta*
- 6 *Verkoston sisäinen yhteistyö ei toimi*



Monessa suuressakin ympäristökasvatusverkostossa on vain vähän aktiivijäseniä, jotka huolehtivat toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta. Jos ydinryhmä väsyä, koko verkoston toiminta voi hiipua. Pieni järjestäjien määrä voi myös johtaa toiminnan yksipuolistumiseen.

- Antakaa verkoston jäsenille mahdollisuus tutustua toisiinsa. Vahvistakaa toisten huomioimista ja arvostamista.
 - Kannustakaa syvempään tutustumiseen ja vahvista yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä hyvää yhteishenkeä.
 - Organisoikaa toiminta kunnolla ja viestikää siitä läpinäkyvästi, selkeästi ja ymmärrettävästi myös uusille tulokkaille
- Pitäkää verkosto avoimena. Laajentakaa verkostoa ja etsikää uusia jäseniä puhuttelevalla ja toiminnallisella kutsulla.
 - Kysykää vinkkejä uusimmilta verkoston jäseniltä tai henkilöiltä, jotka tiputtautuivat toiminnasta nopeasti pois. Mitä koettuja esteitä tai haasteita on toimintaan mukaan pääsemisessä?
 - Perustakaa huolenpitäjän rooli eli valitkaa henkilö jonka tehtävä on pitää yllä yhteyttä uusiin tulokkaisiin ja jäseniin, joilla ei ole motivaatiota toimia verkostossa, ja antakaa huomiota heidän tarpeilleen ja tunteilleen.
- Tukekaa verkoston jäsenten sisäistä motivaatiota ja verkoston toiminnan henkilökohtaista merkityksellisyyttä.
 - 1) Vapaus: tarjotkaa toimijoille mahdollisimman paljon vapautta päättää itse, mitä ja ennen kaikkea millä tavalla tehdään.
 - 2) Merkityksellisyys ja kytkeytyneisyys toisiin tämän merkityksen äärellä: kytkekää erilaiset tekemiset ja roolit toisiinsa merkityksellisellä tavalla - miksi tätä teemme yhdessä?
 - 3) Mahdollisuus käyttää ja kehittää omia kykyjään: selvittääkää, missä toimijat ovat jo hyviä ja missä he haluavat kehittyä. Tarjotkaa tehtäviä toimijoille tämän tiedon pohjalta. Näin jokainen pääsee käyttämään ja kehittämään omia kykyjään. Ei kannata tarjota toimijoille sellaisia tehtäviä, joissa he eivät koe olevansa hyviä tai eivät halua niissä kehittyä.

2 Koordinaattorin ajanpuute ja kuormittuminen



Ympäristökasvatusverkoston koordinaattorille voi kertyä yllättävän paljon tehtäviä ja vastuuta. Tämä voi johtaa koordinaattorin uupumiseen ja verkoston toiminnan hiipumiseen.

- Luokaa selkeät sävelet vapaaehtoistyön ja palkkatyön suhteesta sekä siitä, mitkä tehtävät kuuluvat kenellekin. Keskustelkaa työnjaosta, odotuksista ja jaksamisesta avoimesti kaikkien toimijoiden kesken.
- Delegoikaa tehtäviä eli jakakaa vastuuta useammalle ihmiselle.
 - Koordinaattorin tehtäviä voi jakaa laajemmalle tiimille.
 - Valitkaa koordinaattorille työpari (esim. puheenjohtaja), jonka kanssa sovitaan selkeä työnjako.
- Keskustelkaa avoimesti tehtävien keskinäisestä tärkeydestä. Osan tehtävistä voi ehkä jättää vähemmälle.
- Koordinaattorin tehtävä voi olla kiertävä. Sopikaa etukäteen vastuutehtävän kestosta (esim. 1-3 vuotta). Tämä antaa koordinaattorille mahdollisuuden panostaa omaan erityisosaamiseensa, mikä tuo vaihtelevuutta verkoston toimintaan.
 - Kaikkien jäsenten ei tarvitse toimia koordinaattoreina. Riittää, että verkostossa on muutama aktiivinen organisaatio, jotka kierrättävät koordinaattorin tai puheenjohtajan tehtävää.
- Hakekaa hanke- tai pysyvää rahoitusta koordinaattorin työlle. Usein nimenomaan koordinaattorin työ on sitä, mistä pitää maksaa palkkaa. Monet muut yhdessä sovittavat työt verkostossa tulevat helpommin tehdyksi vapaaehtoistyönä, kunhan joku vastaa palkkatyönään koordinoinnista.
 - Hankerahan päättyessä toiminnan jatkuvuus voi olla vaakalaudalla (ks. s. 36)



Toimijat kokevat, että ideoiden yhteiseen työstämiseen tai varsinaiseen toimintaan ei ole riittävästi aikaa. Haasteena voi myös olla, että vapaaehtoispuolelta toimijoilla ei ole aikaa tavata riittävän usein. Tämän seurauksena hyvätkin ideat unohtuvat tai jäävät toteuttamatta. Jokaisessa tapaamisessa palataan aina alkuun.

- Varatkaa riittävästi aikaa tapaamisiin.
- Miettikää, millaisia tapaamisia tarvitaan (ks. s. 23) ja sopikaa etukäteen useampi erillinen tapaaminen, jotta tekemiselle tulee hyvä jatkumo. Esimerkiksi:
 - ideointitapaaminen (paljon ideointia), ideoiden jalostaminen (ideoiden valikointi ja jatkokehittely), päätöspalaveri (mitä tehdään, kuka, miten), suunnittelupalaverit teemoittain (konkreettisten toimenpiteiden työstämistä), arviointipalaveri
- Vuosikello voi jäsentää toimintaa. Vuosikello auttaa toimijoita kalenteroimaan ennakkoon ja suunnitelmallisesti riittävästi tapaamisia, jotta yhteinen tekeminen on mahdollista. (ks Liite 3 Malli verkoston vuosikellosta)
- Monipuoliset ja aktiiviset viestintäkanavat vähentävät tapaamisiin kohdistuvaa painetta. Myös säännölliset kahdenkeskiset lyhyetkin puhelut ja viestinvaihdot pitävät toimintaa elävänä ja ihmisiä kartalla toistensa työstä ja elämästä.
- Kokeilkaa pienimuotoisia tapaamisia,, esimerkiksi kahden tai muutaman henkilön kävelykokouksia, joissa voi keskustella vaikkapa seuraavista asioista:
 - Isomman verkostokokouksen esityslistan asiat
 - Yksittäiset käytännön toimintaan tähtäävät valmistelutehtävät (esimerkiksi tietyn tapahtuman järjestelyistä sopiminen)
 - Verkoston toiminnan kehittäminen



Jos tapaamiset kuluvat pelkästään tiedon- ja kuulumisten vaihtamiseen, niin jäsenet pysyvät hyvin kärryllä toistensa tekemisistä mutta verkostossa ei toteuteta yhdessä mitään uutta, konkreettista toimintaa. Koordinaattorin näkökulmasta verkostotyöhön kuluva aika menee muodollisiin tehtäviin eikä jää aikaa konkreettisille yhteistyöprojekteille ja hauskoille sosiaalisille aktiviteeteille. Koordinaattori ei ehkä myöskään saa tapaamisista konkreettista tukea verkostotyöhön.

1. Keskustelkaa avoimesti jäsenten toiveista: mitä verkostolta odotetaan? Miten verkoston toimintaa voisi kehittää?
2. Pitäkää erikseen tiedon- ja kuulumistenvaihtotapaamisia sekä ideointi-, päätös- ja toteutustapaamisia (ks. s. 23)
3. Toinen vaihtoehto on pitää samassa tapaamisessa erikseen 1) tiedonvaihdon osuus, jossa muodostetaan kokonaiskuvaa sekä 2) suunnitteluosuus, jossa ideoidaan ja suunnitellaan sitä, mitä yhdessä voitaisiin tehdä kokonaisuuden ja/tai eri kehittämiskohteiden osalta.
 - Huolehtikaa, että aikaa jää suunnitteluosuuteen eli pitääkää puheenvuorot maltillisen pituisina.
4. Valmistelkaa jokainen tapaaminen huolellisesti. Käyttäkää tapaamisaika tehokkaasti ja jättäkää aikaa muullekin kuin muodollisuuksille.
5. Myös muodollisemmista tehtävistä voi tehdä hauskoja esim. hyödyntämällä luovuutta, erilaisia aplikaatioita, visuaalisatiota jne.

Pysyvän rahoituksen puute uhkaa verkoston toiminnan jatkuvuutta



Moni ympäristökasvatusverkosto saa alkunsa hankerahoituksella, jonka avulla voidaan toteuttaa tapahtumia ja verkoston koordinaattori saattaa saada ainakin osa-aikaista palkkaa verkostotyöstä. Hankerahoituksen päättyessä toiminnan jatkuvuus voi olla vaakalaudalla.

- Keskustelkaa ajoissa ennen hankerahoituksen päättymistä verkoston toiminnan jatkomahdollisuuksista.
 - Haetaanko uutta hankerahoitusta tai peräti pysyvää rahoitusta?
 - Jatkuuko verkoston toiminta vapaamuotoisemmin ja yhteisvastuullisesti ilman verkoston omaa rahaliikennettä? Näin useimmat ympäristökasvatusverkostot toimivat: jokin jäsenorganisaatio voi esimerkiksi tarjota tilat tapaamisille, toinen huolehtii alueellisen koulutuspäivän tarjoiluista, kolmas antaa työpanostaan viestintään jne.
- Etsikää rahoituslähteitä monipuolisesti:
 - Kaupungit ja kunnat, maakuntaliitot, AVI, ELY, alueelliset ja valtakunnalliset apurahamahdollisuudet, yritykset, säätiöt, yhdistykset...
 - Erityyppisiin toimintoihin (mm. alueelliset koulutuspäivät) voi saada jatkuvuutta esimerkiksi AVI:n avulla
- Pyytäkää erilaisten rahoittajien edustajia mukaan verkostotyön pohtimiseen jo varhaisessa vaiheessa. Kysykää rahoittajilta, mitä he toivovat ja ajattelevat tulevaisuudesta, ja minkälaista toimintaa rahoitetaan esimerkiksi 5-10 vuoden päästä.
- Sopikaa selkeät käytännöt vapaaehtoistyön ja palkkatyön suhteesta sekä tehtävien jaosta.



Vapaamuotoisissa verkostoissa on monenlaisia toimijoita, joiden toiveet ja tarpeet ovat joskus ristiriidassa keskenään. Vuorovaikutus jäsenten välillä ei aina toimi, seuraa väärintymmärryksiä tai henkilökemiat eivät kohtaa.

- Arvioikaa avoimesti verkoston toimintaa ja etsikää perimmäisiä syitä sille, miksi yhteistyö ei toimi.
 - Miettikää arvioinnin keinoja. Verkoston tapaamiset ja kirjalliset kyselyt eivät ehkä tavoita kaikkia jäseniä. Millä muilla tavoilla jäseniä voisi kuulla?
- Tutustukaa avoimesti jäsenten toiveisiin ja tarpeisiin. Verkoston jäsenistö ja yksittäisten jäsenten ajatukset muuttuvat ajan kuluessa, joten tähän asiaan pitää palata toistuvasti.
- Panostakaa luottamuksen vahvistamiseen sekä vuorovaikutuksen ja ryhmähengen parantamiseen. Yhteinen tekeminen ja virkistystilaisuudet auttavat luomaan sisäistä motivaatiota verkoston toimintaan.
 - Pyrkikää luomaan turvallinen tila, jossa kaikkien ääni pääsee kuuluville, palautetta voi antaa jatkuvasti eivätkä epämääräiset valtasuhteet tai -kiistat pääse hallitsemaan verkoston toimintaa.
- Palatkaa verkostotyön perustaan eli yhteisten tavoitteiden ja toimintatapojen sopimiseen (ks. s. 13). Huolehdiikaa siitä, että varsinaisessa toiminnassa kaikki sitoutuvat yhdessä sovittuihin päämääriin ja pelisääntöihin.
- Luokaa yhdessä selkeät rakenteet uusien ideoiden tarjoamiselle, päätöksenteolle ja ehdotusten priorisoinnille. Antakaa jäsenille mahdollisuus itsenäiseen toimintaan.
- Miettikää, tarvitaanko ulkopuolisen asiantuntijan apua. Järjestetäänkö esimerkiksi fasilitointi- tai dialogikoulutusta?
- Sopikaa yhdessä pienistä askelista toiminnan kehittämiseksi.

Lopuksi



Luonnollisesti yhdessä

Alueellista ympäristökasvatustyötä ei tarvitse tehdä yksin. Oman verkoston jäsenten lisäksi yhteistyötä kannattaa tehdä vaikkapa muiden alueellisten ympäristökasvatusverkostojen ja valtakunnallisten verkostojen kanssa.

Uudet yhteistyökuviot ja ajatusten vaihtaminen voivat aukaista aivan uusia polkuja ympäristökasvatustoimintaan. Keskustele ja kuuntele, kulje korvat ja silmät avoinna!

Onnea matkaan!

*Mari Wikholm, Anja Räisänen, Timo
Järvensivu ja Pauliina Helle*



Liitteet



Liite 1

Sillanrakentajat-hankkeen yhteenveto

Miltä ympäristökasvatusverkostot näyttivät vuonna 2020?

- 1.1 Kyselyn tuloksia
- 1.2 Kooste webinaarikeskusteluista: Visiointia tulevaisuudesta, haaveita ja toimintaideoita

Liite 1.1 Valtakunnallinen kysely maaliskuussa 2020

Vastaajat

- kysely tavoitti aktiivijäsenet ja uusien verkostojen perustamisesta kiinnostuneet
- vähemmän aktiiviset eivät juuri vastanneet kyselyyn

Verkoston jäsenet: mitä puuttuu?

- oppilaitokset
- järjestöt
- kaupunkiorganisaatio
- uskonnolliset yhteisöt

Koulutustoiveet

- ympäristökasvatuksen täsmäkoulutukset
- verkoston kehittäminen (viestintä, tuloksellinen toiminta, rahoitus)
- luonnontieteet

Haasteita

- liian pieni aktiivijäsenten määrä, koordinaattorin ajanpuute, jatkuvuuden puute, yhteistyön hankaluudet

Kehittämisideat

- suunnitelmallisuuden ja järjestelmällisyyden kehittäminen, tehtävien tasapuolisempi jakaminen, enemmän ja monipuolisempaa toimintaa

Liite 1.2

Kooste Sillanrakentajat-webinaareista

Webinaareissa ja käsikirjassa käsiteltäviä teemoja valittaessa painotettiin valtakunnallisessa verkostokyselyssä esiin nousseita toiveita ja haasteita. Ensimmäisessä webinaarissa perehdyttiin verkoston toiminnan perusteisiin ja tutustuttiin alueellisten ympäristökasvatusverkostojen nykytilanteeseen sekä keskustelun että kyselyn tulosten esittelyn avulla.

Toisessa webinaarissa visioitiin ihanteellista ympäristökasvatusverkostojen tulevaisuutta kahdesta näkökulmasta: valtakunnallinen yhteistyö ja alueiden välinen oppiminen sekä nykyisten verkostojen kehittäminen. Pienryhmäkeskusteluissa luotiin yhteensä 33 tulevaisuusvisiota, joista tehtiin kooste viimeiseen webinaariin.

Viimeisessä webinaarissa hahmoteltiin konkreettisia toimenpiteitä neljälle tavoitteelle. Valtakunnallista yhteistyötä voi kehittää esimerkiksi yhteisten tapaamisten, koulutusten ja verkkokeskustelun avulla. Riittävien resurssien hankkimisessa auttaa vaikkapa tiedon jakaminen mahdollisista rahoituskanavista sekä ympäristökasvatusverkostojen esittelypaketti, joka auttaa perustelemaan verkoston toiminnan merkitystä johdolle tai päättäjille. Alueellisten verkostojen toimintaa voi kehittää muun muassa järjestelmällisen suunnittelun ja seurannan, tai Mappa-palvelun tulevaisuudessa mahdollistaman ”osaamispankin” avulla. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämisessä avainasemassa ovat ympäristökasvatuksen vaikuttavuuden mittarit, joita ollaan kehittämässä opinnäytetöiden ja tutkimushankkeiden avulla. Vaikuttavuuden osoittamisesta on hyötyä suhteessa kohderyhmiin, rahoittajiin, yhteistyökumppaneihin ja päättäjiin.

Liite 2

Mallikutsu verkoston perustamistilaisuuteen

Tätä viestiä saa välittää vapaasti eteenpäin kaikille asiasta kiinnostuneille!

KUTSU ympäristökasvattajille ja ympäristötietoisuuden edistäjille!

Tervetuloa kaikki ympäristötietoisuutta edistävät ja ympäristökasvatusta tekevät sekä aiheesta kiinnostuneet vaihtamaan kokemuksia ja luomaan [alueelle] ympäristökasvatusverkostoa!

Aika ja paikka: XX

Ohjelma:

- Kahvitarjoilu ja tilaisuuden avaus
Osallistujien esittäytyminen
Alustus: Mikä on alueellinen ympäristökasvatusverkosto?
Pienryhmätyöskentely: [Alueen] ympäristökasvatusverkoston perustaminen
 - Mitä tarpeita ja toiveita sinulla on alueelliselle ympäristökasvatusverkostolle?
 - Mitä osaamista ja kykyjä sinulla on, joita haluaisit tuoda mukaan verkostoon?
 - Keitä muita verkostossa olisi hyvä olla mukana?
- Yhteenvedo ryhmätyöskentelystä ja keskustelua miten työtä jatketaan
- Tilaisuus päättyy

Lisätietoa ja ilmoittautumiset xx.xx.xxxx mennessä

[kutsujan yhteystiedot]

Liite 3: Malli verkoston vuosikellosta

Tammikuu

Suunnittelutapaaminen: Tulevan vuoden toiminta

Helmikuu

Tiedottaminen verkoston toiminnasta

Maaliskuu

Tiedonvaihto ja verkostoituminen: Tutustuminen
jäsenorganisaation toimintaan

Huhtikuu

Suunnittelutapaaminen: Syksyn koulutustapahtuma

Toukokuu

Tiedottaminen verkoston toiminnasta
Virkistystapaaminen

Elokuu

Suunnittelutapaaminen: Syksyn koulutustapahtuma

Syyskuu

Tiedottaminen verkoston toiminnasta
Tiedonvaihto ja verkostoituminen: Tutustuminen
jäsenorganisaation toimintaan

Lokakuu

Koulutustapahtuma

Marraskuu

Tiedottaminen verkoston toiminnasta
Virkistystapaaminen

Joulukuu

Arviointitapaaminen: Vuoden toiminta

Sillanrakentajat-hanke ja Luonnollisesti yhdessä -käsikirja
toteutettiin Keski-Suomen ELY-keskuksen myöntämän
valtionavustuksen avulla

